

ДЕФІЦИТ СИРОВИНИ – ЕКОНОМІЧНА ЗАГРОЗА РОЗВИТКУ М'ЯСОПЕРЕРОБНОЇ ГАЛУЗІ

В період роздержавлення та економічних реформ підприємства зіткнулись з проблемами, які не здатні вирішувати. Найбільше негативний вплив цих змін відчули на собі підприємства переробної промисловості, які найбільш залежні від сировинного ресурсу. Не є виключенням й м'ясопереробна галузь, яка відіграє значну роль у вирішенні продовольчої безпеки України, забезпечуючи споживача свіжим м'ясом, ковбасними виробами, м'ясними консервами та напівфабрикатами. Ринок м'яса й м'ясопродуктів є найважливішим сегментом продовольчого ринку країни, сталий розвиток якого має стратегічне значення. Основна проблема сьогодення – недовиробництво, дефіцит м'ясної продукції, хоча через низьку купівельну спроможність населення створюється видимість її перевиробництва. Низький попит на м'ясну продукцію призводить до відповідного рівня попиту на м'ясну сировину, пропозиція якої, через високу збитковість, постійно знижується.

Дослідженням проблем переробної сфери АПК займалися відомі науковці, такі як Богатирьова А.Н., Дяченко Л.Е., Левчук Н.І., Ліпатов Л.Б., Новікова С.А, Пасічний В.М., Саблук П.Т., та інші. Так, П.Т. Саблук акцентує увагу на ролі держави у розвитку аграрного сектору, В.М. Пасічний, визначає негативні наслідки вступу до СОТ. Експерти асоціації «Укрм'ясо» проблему дефіциту сировини виносять на перше місце. Також необхідно звернути увагу на праці, що присвячені організаційним та економічним аспектам розвитку підприємств м'ясопереробної галузі України. Підприємства м'ясопереробної промисловості характеризуються високою матеріаломісткістю одиної виробленої готової продукції, тобто високими витратами основної сировини і допоміжних матеріалів у натуральному і в грошовому вимірі у розрахунку на одиницю кінцевої продукції. На нинішній час більшість підприємств мають обладнання, ступінь зносу якого складає від 60 до 80%. Це в основному застаріле вітчизняне обладнання, яке до того ж є дуже енергомістким.

М'ясопереробні підприємства обрали тактику зниження витрат за рахунок зниження закупівельної ціни на сировину. Диспропорція цін на м'ясну продукцію призвела до збиткової діяльності сільгоспвиробників. Рентабельність виробництва продукції тваринництва за 2009 рік складає по свиням 12,1%, по ВРХ 32,9% збитковості. Рентабельність продукції тваринництва за 2010-2013 роки зростає лише на 3,5 %. Найбільше значення даного показника спостерігалось у 2012 році і становило 14,3%, з неї м'ясо ВРХ 29,5%, м'ясо свиней 2,0%, м'ясо овець та кіз -40% та м'ясо птиці -7,2%. Рентабельність м'яса ВРХ у 2013 році становить -43,3%, м'яса свиней 0,2%, м'яса овець та кіз -42,8%, м'яса птиці -10,0%. За 2010-2014 роки станом на 1 січня поголів'я великої рогатої худоби зменшилося на 6%, у т. ч. корів на 8 %. Позитивна тенденція спостерігається у збільшенні голів свиней на 345,6 тис. голів, що у відсотковому співвідношенні становить 4,5% за даний період. Тобто прослідковується зменшення на 6,4%. Свиней нараховано 7313 тис. голів та 1445,2 тис голів овець та кіз. Тенденція скорочення поголів'я пояснюється збитковістю виробництва продукції тваринництва сільгоспвиробниками.

Скорочення поголів'я та обсягів виробництва продукції тваринництва негативно відображується на діяльності безпосередньо м'ясопереробних підприємств: простої виробничих потужностей м'ясопереробних підприємств, скорочення обсягів виробництва, недоотримання прибутку. За останні 10 років обсяги виробництва яловичини м'ясопереробними підприємствами скоротились на 53 %, виробництво свинини зросло, однак і досі не задовольняє потреби споживачів. Майже стійкою за даний період залишається динаміка виробництва ковбас, при цьому змінюється структура виробництва даного продукту за видами. Дефіцит сировинних ресурсів покривається за рахунок імпортного м'яса. У 2013 році експорт живих тварин та продуктів тваринного походження склав 1084,2 млн. дол. США, імпорт – 1894,6 млн. дол. США. В тому числі експорт м'яса та їстівних субпродуктів становив 348,5 млн. дол. США, імпорт – 628,5 млн. дол. США. За 2014 рік експорт живих тварин та продуктів тваринного походження становив 1014,6 млн. дол. США, а імпорт – 1122,7 млн. дол. США. Як результат, продовольчий ринок України зазнав активного заповнення імпортним м'ясом та субпродуктами. Очевидно, що існує пряма залежність між переробними підприємствами та виробниками сировини, але відносини між виробниками і переробниками м'ясної сировини характеризуються розбалансованістю, про що свідчить й те, що м'ясна промисловість України не в змозі забезпечити м'ясопереробні підприємства власною сировиною в достатній кількості.

На нашу думку, подальший розвиток м'ясопереробної галузі повинен базуватись на взаємовигідних принципах оптимізації економічних відносин у сфері виробництва і переробки м'яса. Це є основою розвитку м'ясного підкомплексу. Ефективність існування вертикальної інтеграції, яку доцільно будувати

за допомогою холдингів та кооперативів, підтверджена досвідом лідируючих м'ясопереробних підприємств.

Тісна співпраця з виробниками сировини та формування власної сировинної бази забезпечать лідируючі позиції на ринку. Звісно, формування власних тваринницьких комплексів потребує значних коштів, тобто залучення інвестицій. Власна сировина база зробить продукцію більш якісною і доступною. Це можуть дозволити собі потужність м'ясокомбінати, а середні підприємства повинні орієнтуватися на співпрацю із сільгоспвиробниками, шляхом укладання довгострокових контрактів. Сільські господарства повинні бути зацікавлені в продажі сировини і в розподілі вигід при отриманні позитивних кінцевих результатів. Необхідно розробити систему, де чітко прописані умови поділу вигід та матеріально-грошова участь партнерів у повному технологічному циклі, від виробництва до отримання кінцевих результатів. Наприклад, підприємства, які обрали власне виробництво сировини: ПАТ «Івано-Франківський м'ясокомбінат», який забезпечений власними підсобними господарствами по вирощуванню свиней і ВРХ; ПАТ «Ахтирський м'ясокомбінат» питання сировини вирішили шляхом кредитування сільгосппідприємств по вирощуванню худоби; ТОВ «Глобіно» ще у 2005 році в основу стратегічного розвитку поклали утворення власної сировинної бази, внаслідок цього було утворено Глобінський свиномкомплекс; ПАТ «Вагунський м'ясокомбінат» бачить свій подальший розвиток з тісною співпрацею з сільгоспвиробниками. Група підприємств «Глобіно», одне з найбільших м'ясопереробних підприємств в Україні, уже отримало від ЄБРР кредит на суму 25 млн. дол. США.

Також важливою є підтримка держави, а саме проведення дієвих економічних заходів у даному секторі. Зокрема, підвищення мита на імпорт м'ясної продукції, встановлення квот на ввезення дало б змогу підприємствам ефективніше працювати. Також необхідна державна підтримка у сфері організації об'єднань підприємств м'ясопереробної промисловості з сільським господарством у формі кооперативів, товариств та ін., розширення засіяних площ кормових культур, що буде сприяти збільшенню поголів'я худоби та птахівництва. Особливу роль відіграє державний контроль за безпечністю та якістю м'ясної продукції по всьому ланцюжку, починаючи з вирощування худоби або птиці і закінчуючи оптовими та роздрібними точками продажу. Також необхідно допомогти забезпечити підприємства сучасними енергозберігаючими технологіями та технологіями комплексної переробки сировини, які допоможуть зменшити собівартість продукції, збільшити обсяги виробництва, що призведе до зростання прибутку. Отже, ефективність діяльності підприємств м'ясопереробної галузі великою мірою залежить від забезпеченості ресурсами. Основними елементами операційних витрат з реалізованої продукції м'ясопереробних підприємств є матеріальні – 85%, витрати на оплату праці – 5%-8% та амортизація – 2%-3%. Тому ці витрати необхідно щоденно відстежувати за виробничими та управлінськими процесами.

Висновки. М'ясна промисловість відіграє важливу роль у вирішенні питань економічного та соціального розвитку України. Аби бути конкурентними та ефективно розвиватись на перспективу підприємствам допоможе постійний моніторинг ринків м'яса та м'ясних продуктів та визначення своєї частки ринку. Для стабільного розвитку та стабілізації стану м'ясопереробної галузі необхідна комплексна державна програма, зорієнтована на підтримку співробітництва виробників сировини і її переробників. Позитивний досвід вітчизняних лідерів м'ясопереробної галузі свідчить про ефективність створення м'ясопереробними підприємствами власних тваринницьких комплексів. У даний час тваринництво України не в змозі забезпечити м'ясопереробні підприємства власною сировиною в достатній кількості. Саме тому вітчизняний ринок насичується імпортом м'ясом та м'ясною продукцією, яка не завжди відповідає вимогам якості та безпеки.